

A VILÁGRÁDIÓ A HÁBORÚBAN

NEM A HARCOLÓ FELEK propagandahangörvényléseiről akarunk szólni, ne tessék megjedni. A műsorszórási rádió európai fennállásának tizenhetedik évében kapta a háborút, művészi fejlődésének megtorpanása idején. Az úttörő első vezetőket ekkorra csaknem mindent felváltotta a második nemzedék, mely a rádióban inkább csak gépi közvetítőeszközt érzett önálló művészet helyett. Ezt az irányt segítette a hangfelvevőeljárások fajtáinak szaporodása és tökéletesedése is, mely a hadviselésnek nagyon kapóra jött. A harcteret így hangokban és helyszíni leírásokban be lehetett vinni a mikrofon elé, amivel a közvetített irány még jobban elhatárolódott. A háború azonban művészi tekintetben mégis kívánt új feladatokat a műsorszórási rádióktól s ezzel kiemelte őket a holtpontról, noha a színvonalat általában alig növelte. Világszerte megállapították, hogy a háború folyamán időszerűségben nagyot nyert a műsorszórási rádió, de művészi magasrendűségben és önállóságban sokat veszített. A harchoz vidám, erős és egészséges lélek kell, ezt pedig a rádió csak a szakadatlan, jóízű, nagy tömegeknek, kedves derítő műsorról szolgálhatja. Derűt adni általában nehéz, magas színvonalon pedig egyenesen a legnagyobb művészeti feladatok közé tartozik. Hozzá e derűnek a háborúban nemzeti jellegűnek kell lennie. E nehézségek közepette mégis kitermelődtek új műsorszámfélék, új műsorszerkesztési irányok és ezeket érdemes megbeszelnünk, hiszen a háborús kultúrának érdekes és jellegzetes tünetei.

Különös játéka a sorsnak, hogy a háború során azok a rádiók múltak el, melyek katonai és háborús jellegű műsorszámokat a világrádióban legelőször, még messze bent a békében adtak. A katonák órája, mely nálunk honvédműsor címen ismeretes, a lengyel és litván rádióban már a harmincas évek elején rendes heti műsorszám volt; a légoltalmi műsorszámokat pedig szintén a lengyelek kezdeményezték még a huszas évek végén és ők adták az első légoltalmi gyakorlati közvetítéseket is országos keretben. Ezek annakidején nagy feltűnést keltettek és nyomukon nyugateurópai államok is kezdtek ilyesmit.

A latin államok, az olaszok, franciák, spanyolok műsorszórási rádiózása a háború előtt a germánokénál alacsonyabb fokon állott. A háború nagyot emelt rajtuk is, elsősorban az olaszokon. A háborús rádiódramában ma ők vezetnek. Sikertől nekik helyes művészi munkával jó katonahangjátékokat teremteniök, vígat, középfajút vegyesen. A háborús dalok kultúrája is elsőrangú náluk. A katonák órája jó vegyes műsorról mindennap van, ezenfelül külön adnak üzeneteket a harctérre és harctérről, külön a sebesülteknek és hadifoglyoknak. A franciák rádiója a nemzetátállítási erőfeszítések és a veszített háború sebeinek gyógyítása jegyében dolgozik. Néhány jellegzetes műsorszámuk felsorolása jól érzékelteti ezt: „A nemzeti nevelés órája“, „A hazatért hadifoglyok segítése“, „Franciaország útjai“, „A francia családnak“, „Hadifoglyainknak“, „Menekültjeink órája“, „Háború és diplomácia“, „Mikroteológia“, „Frontharcosok szólnak hozzátok!“, „Bizalom a hazában“. Ezek pedig mindennapos műsorszámok. Arról is nevezetes a mai francia rádió, hogy műsora a legtagoltabb, azaz ott vannak a legrövidebb műsorszámok. A megállapítás mindkét francia műsorcsoporthoz vonatkozik, tehát az állami állomások csoportjára, meg a magántársaságokra egyaránt. A spanyol nem rádiós nép; velünk és általában a fejlettebb rádiós országokkal való összehasonlításban messze elmarad a 17 spanyol állomás műsora, de azért emelkedett a polgárháború előtti állapothoz képest. Több az egyházi műsorszám, több a nevelésügyi előadás, sok az olasz és elég bő a német zene. A „falange“ nem foglal le magának annyi műsoridőt, mint gondol-

hatnók. A műsoron ma is, mint azelőtt, a zarzuela uralkodik, ez a tipikus énekes-zenés spanyol műfaj.

A német rádió teljesen a hadviselő nép tájékoztatása és szórakoztatása jegyében működik. Reggel 5-től éjfélutánig hírek, tájékoztatások, könnyű zenélések és dalolások megszakítatlan sora a németbirodalmi műsor. A drámát és a nem propagandajellegű felolvasást csaknem teljesen eljti. A hároméves háború korábbi tipikus műsorszámai már csaknem mind eltűntek, így az igen ügyes propagandahangjátékok az angol világbirodalom történelméből, a sűrű harctéri helyszíni közvetítések is megrikkultak. Híres német háborús műsorszám volt valaha a katonák kívánsághangversenye, melyben hadi jótékonyági célokra beküldött pénzösszegek fejében lehetett dalokat, zeneműveket előadni; ez a kívánsághangverseny, melynek formáit a magyar rádió sikerrel átvette, a német rádióban már több, mint másfél éve nincs meg. Helyébe a vasárnap délben adott „német néphangverseny“ került, igen változatos, mindig mutatós katonai ének- és zeneanyaggal, több zene- és énekkarral, a legkiválóbb szólistákkal. Felmerült a terv, hogy mintájára mi magyarok is rendezhetnénk tiszta magyar anyagból „magyar néphangverseny“-eket, vagy miután nálunk a „nép“ jelző művészi vonatkozásban sokakban némi idegenkedést vált ki, magyar „nemzeti“ hangversenyeket. Németeknél is, angoloknál is jellegzetes mindennapi háborús műsorszám a dolgozó hadfelszerelési munkásság zenével való ellátása. A németek ezt „a déli munkaszünet vidám zenéje“ címen adják; az angolok „music while you work“ (munkaidő alatti muzsika) néven nyújtják, naponta kétszer is, 1/2 12-kor és 16-kor. A németek derék és igen helyesellhető háborús műsorszám a „a harctéren lévő zeneszerzők művei“. Hogy a klasszikus muzsika után vágyódókat is kielégítsék, félve már a Deutschlandsender alkonyaitól, vasárnap reggel és délután is klasszikus műsort ad, leginkább német és olasz nagy zeneköltők vidámabb természetű műveiből. A birodalmi műsort 16 német állomás adja, de 20.15-től csak Boroszló, Grác, Bécs és esetleg még néhány más állomás működik; a tizenhat európai nyelven történő, idegeneknek szánt hírszolgálat 18 állomásról megy. A németek angol nyelven tizenegyszer, az angolok németül tizenötösör beszélnek naponta. Még szorgalmasabb a szovjetorosz rádió, ez naponta harmincégyszer beszél németül, ami a nap huszonnégy órájára elosztva valóságos szóözön. Mennél beljebb jutnak Szovjet-Oroszországba a németek, annál többet beszélnek a szovjetadók németül; e sok beszédnek eddig csak az az eredménye, hogy a németek vannak a Volgánál és nem a szovjethadak az Oderánál vagy az Elbénél. A németek kezdték a rövid jelmondatok adását még a nemzeti szocializmus uralmának elején, a háború e jelmondatokat általánossá tette (nálunk: „Idézünk a magyar kötelesség aranykönyvéből“, a franciáknál: L'Agenda spirituel de la France“, stb.). Mindmáig megtartotta a német rádió egy vasárnap reggeli, még a nemzeti szocializmus kora előtti műsorszámát, melynek „Kincsesládikónk“ a címe. Örökértékű német szavak és dallamok pompás egybeválogatása ez, mely ily értelemben eddig csodálatosan nem került másutt követésre, noha, mint mondtuk, a német rádió legidőállóbb, politikai rendszerváltozásokon át is megmaradó műsorjelenlése. Így ilyen magyar műsorszám az előbb említett magyar nemzeti hangversennyel nagyban elősegíti majd rádióműsorunk magyar arculatát. Bármennyit emlegetjük ugyanis magyar művek hiányát, még mindig tömegével vannak jó magyar alkotások, melyekről hivatásos muzsikusaink és előadó-művészeink egyszerűen nem is tudnak s ezek éppen ezért rádióinkban még úgyszólván sohasem kerültek előadásra.

Régi műsorszerkesztési elveiből aránylag legkevesebbet engedett az angol rádió a háború folyamán. Fontosabb régi műsorfajtáit megtartotta,

beosztásain nem sokat változtatott. Hullámhosszait három csoportba foglalta össze; az első csoport hazai, de csaknem teljesen polgári műsort ad, melyben a híreken kívül csak kevés szám emlékeztet a háborúra (ilyen például a hadi események magyarázata esténként 15 perc terjedelemben, ezt mondja a világsajtóban annyit idézett „angol rádió hírmagyarázója“; ilyen „A konyhafront“, mely a háziasszonyok délelőtti csevegéséből öltött hadi színezetet); a második csoport végzi egy sereg rövidhullámú adással a propagandát a legkülönbözőbb nyelveken; a harmadik csoport (a korábbi London-Regional egy 100 kw-os rövidhullámú adóval) a brit katonák köszöntésével kezdi reggel és ezzel fejezi be éjfélután. Ebbe tartozik minden, amit mi általában katonai jellegű műsornak tartunk akár üzenő, akár tájékoztató vagy szórakoztató tartalommal. Az angol rádió mindig legtöbbször becsülte a tarka hangképsorokat, a katonák műsorai mindenkor ilyenek.

Az Északamerikai Egyesült Államok rövidhullámú rádiószolgálat minden európai nyelven ad propagandát, — újabban magyarul is — románul, tótul és bolgárul azonban nem. (Finnül, csehül, szerbül, horvátul és lengyelül is beszél.)

A magyar rádió hét katonai irányú műsorszámot is rendszeresített a háború folyamán (honvédműsor, a Vitézi Rend Zrínyi-csoportjának műsora, bajtársi rádiószolgálat, mely 100.000-nél több üzenetet közvetített már, a „beszél a front“ című helyszíni közvetítéssorozat, a „honvédeink nótát kérnek“, a honvédkívánáshangverseny, a „magyar toll a magyar kardért“, sőt idevehetjük nyolcadikul még a leventeműsort is). Velük az illetékes katonai hatóságok és a rádióhallgatók elismerését egyaránt kivívta.

KILIÁN ZOLTÁN